

FÜZESI MAGDA

PATAKOK, HA TALÁLKOZNAK

GONDOLATOK AZ ELŐRETOLT HELYŐRSÉG ÍRÓAKADÉMIA
KÁRPÁTALJAI ÖSZTÖNDÍJASAINAK ANTOLOGIÁJÁHOZ

Kárpátalján vagyunk. Kisebb-nagyobb hegyi patakok csörgedeznek az égbé nyúló hegycsúcsok között. Tiszta vizükkel megkínálják a madarakat, az erdők vadjait, talán még tündérek is lubickolnak habjaikban. Medrükben olykor hordalékot is görgetnek: száraz faleveleket, szél törte ágakat. A patakok útja kiszámítható: mindig csak előre. Az is előfordul, hogy más vizekhez csatlakoznak, és együttes erővel indulnak le az alföldre, ahol befogadja őket a Tisza, a hűséges magyar folyó. Mondjuk azt, hogy a friss csobogású patakok a fiatal kárpátaljai írónemzedék képviselői, akiknek alkotásaitól felfrissülést remélnék az irodalombarátok.

Ilyen gondolatok foglalkoztattak az Előretolt Helyőrség Íróakadémia kárpátaljai ösztöndíjasai alkotásainak olvasása közben. De ha még romantikusabban akarnám indítani a bevezetőt, úgy is fogalmazhatnék, a hét fiatal írásai a szivárvány színeiben hatnak lelkivilágunkra. Aztán elvettem mindent, mert észre kellett vennem, hogy koránt sincs így: ezek a fiatalok az öncenzúra hiányával, felelőtlenségük teljes tudatában élnek időben és térben, külső és belső határok nélkül, bekapcsolódva a mindenkori magyar irodalom vérkeringésébe. Az alkotói szabadságot gúzsba kötő szabályokat nemigen ismerik, vagy ha igen, nincs szándékukban tanyát verni azok mentén.

A magyar irodalom Kárpátalján éppen most kibontakozó csoportosulásának képviselői mutatkoznak be ebben az antológiában. Nem szeretnék kárpátaljai magyar irodalomról beszélni, bár a sajtóban ez a közkeletű elnevezés gyökeresedett meg. Azért kerülöm ezt a címkét, mert regionális jelleget és ennek megfelelő értéket sugall. Amennyiben a kíváncsiság legyőzi a fásultságot, és kedvünk kerekedik beleolvasni az írásokba, hamarosan kiderül: nem regionális sem a külső, sem a belső.

Dióhéjban ejtsünk néhány szót a csoportosulásról. Kárpátalján a múlt század 60-as éveinek végén Kovács Vilmos költő mentorlásával Forrás néven működött irodalmi stúdió, amelynek tevékenysége nem nyerte el a szov-

jethatalom rokonszenvét. Feloszlása után a pásztor nélkül maradt nyáj szét-széledt, de a legenda közszájon forgott: „Volt egyszer egy Forrás stúdió”. „Ekkor születtek azok a tematikus tanulmányok, amelyek sokak számára mértékadóvá váltak. Valami hasonló kellene most is. Annál is inkább, mert biztos bázisként kínálja magát az Együtt” – írta S. Benedek András irodalomtörténész (*Egy verseskötet „karcairól”*, Együtt, 2009/4., 61.). A Forrás után alakultak rövid ideig működő csoportosulások, ám tagjaik jó része mára letette a tollat. Csak remélhetjük, hogy a mostani kirajzásban erősebb lesz a vágy a maguk szemével láttatni a világot.

Az Intermix Kiadó gondozásában megjelent Új vetés (2007), illetve Szárnypróba (2013) című antológiák pályakezdő fiataloknak biztosítottak publikálási lehetőséget, így hamarosan várható volt együttes fellépésük. 2013 decemberében Kovács Vilmos Irodalmi Társaság (KVI) néven Beregszászban létre is jött egy irodalmi közösség, amelynek tagjai Vári Fábíán László József Attila-díjas költőt, a Forrás alapító tagját kérték fel tiszteletbeli elnöküknek, így eszmei jogfolytonosságról is beszélhetünk. A jelen antológiában szereplő fiatalok túlnyomó többsége tagja az Együtt köré tömörülő KVI-nek, valamennyien rendszeresen publikálnak Kárpátalja egyetlen irodalmi folyóiratában. A KVI két esztendő alatt „nagykorúvá vált”: 2015 decemberében meghívást kapott a *Kolozsvári Kikötő. Kárpát-medencei fiatal magyar írók találkozója* című rendezvényre, amelyet az Erdélyi Magyar Írók Ligája (EMIL) szervezett, így bekapcsolódhatott a határon inneni és túli magyar irodalom vérkeringésébe.

Külön-külön és a maguk mélységében kellene szólni minden egyes versről és kisprózáról, de engedtessek meg nekem, hogy a hét szerző művein keresztül a magam olvasatában jelenségeket boncolgassak és azt is megmutassam, hogy az Íróakadémia hallgatói miképpen hasznosították az idősebb pályatársaktól tanultakat.

Móricz Zsigmondtól tudjuk, hogy „szépen megírni csak azt lehet, ami fáj”, Márai Sándor pedig kijelölte a feladatot: „Nem mondhatod elég következetesen: ez nemes, ez talmi, ez érték, ez vacak. Ez a dolgod, ha ember vagy, s meg akarod tartani ezt a rangot”. E két idézet mentén vegyük górcső alá, mi fáj a kárpátaljai fiataloknak, és hogyan tudják láttatni, mi a nemes és mi a talmi.

A fiatalok köztudottan jól tűrik a fájdalmat, és elég szemérmesek ahhoz, hogy ne tegyék közzemlére sebeiket. Ellenben a költő arról ismerszik meg, hogy „szeretném, ha szeretnének” alapon megosztja a világgal lelke rezdüléseit.

Lőrincz P. Gabriella szikár, gránitból való versei többszöri elolvasásra készítetik a halandót. Első nekifutásra úgy tűnik, a szerző hétköznapi dolgokról

elmélkedik. A *Tárgyak* című tízsortosa arról szól, hogy a világban minden eleve elrendeltetett: „A tárgyak ragaszkodnak / Földre hullva / Nem törnek el / Az asztal a szék a szekrény a párna a hamutál / Mozdulatlan minden / Mindent eltűr / A tárgyak nem vitatkoznak / Nem kérnek és nem tesznek szemrehányást / A hatvanéves kerámiapohár / Tudomásul veszi hogy a polcon a helye”. *Semmi* című versében szinte eszköztelenül, mégis döbbenetes erővel rajzolja meg anyja halálát: „Mindig feketében járok / Nem tudom hogyan kell gyászolni / Próbálok valami fájdalmasat felidézni / De csak üresség van / meg fagy / Soha többé nem kell hogy fázz / Anyátlanul apátlanul szülőtlenül / Fosztóképzőbe öltözve / Semmi sem változott”. Lőrincz P. Gabriella írásai egyetemes értékeket hordozó, elgondolkodtató, nehéz olvasmányok.

Marcsák Gergely néhány évvel ezelőtt versekkel, később kisprózákkal is jelentkezett. Költőként még keresi a hangját, ám néhány meglepő fordulatra verseiben is rácsodálkozunk. A Simándy József emlékére írt *Tiborc panasza* című költeményében a mai kor emberének panaszait sorolja: „Elmondanunk már nem maradt kinek, / hogy mindennek fölment az ára, / naponta járunk temetésre, meg / hetente kemoterápiára”, az *Örök fogság* címűben pedig egy a sztálini légerekbe elhurcolt földijének állít emléket.

Kisprózái felkeltik a figyelmet: groteszk történeteiben mintha a dolgoknak a színe és a fonáka egyszerre lenne jelen. Különösen hátborzongatók a *Zár*, illetve a *Kivizsgálás* című írásai.

Csornyj Dávid versekkel van jelen az antológiában. Olvasmányélményeinek hatása témaválasztásain is meglátszik. Érdemes elmerülni más-korokban, amelyek másfajta szörnyűségeket produkáltak ugyan, mint az ezredforduló első két évtizede, – amikor a kozák baka behívót hoz a magyar legénynek, „– indulni kell, itt a háború, katona! –” illetve amikor az asszonyt és a gyermekeket vacsoraidőben a számítógép köti össze a világhálón a családfővel, aki Csehországban koronáért dolgozik, hiszen „a második málenyikij robotért már fizetnek” (*Nosztalgia*), – de ugyanolyan lelketlenek voltak. Ezt a kiüresedést mutatja be a fiatal költő legtöbb írásában. Érdekes csavar van *Nyomatásügyi problémák* című versében: „Szökni vágyó gondolatok / koponyám belső falán. / Ha kinyomtathatnám őket... / ötleteket, / másnaposságot, / titkokat, / nemes eszmét... / nyomtatnék érzelmeket, / ábrándozó reményt, / karácsonyt, csalódást, / nyári szerelmet. / Mindent / magamból. / Zavarják elmémet. / Kifogyott a tinta.”

Kertész Dávid kisprózái elvontak. Annak ellenére, hogy főleg párbeszéddek, hősei képzelt személyek, nem hétköznapi emberek. A *Keresztes lovagok*

című monológ azonban nagyon is korhű: valahol a kelet-ukrajnai polgárháborúban katonák cipelik sorsukat. Gyalog járöröznek, mert benzinre nincs pénz, nincs pénz semmire, csak az emberélet olcsó: „Vagy ott vannak az aknák, teszem azt. Rálépsz, és a tiszted azt siratja, hogy veled robbant a puskád, amelyet egy leMBERGI kölyöknek még egész nyugodtan kiadhattak volna.” S. Benedek András szavaival élve: „Tetten érhető történelem”...

Az alig húszesztendős Kopriva Nikolett írásai meglepően érettek. Versei mély érzésvilágról, prózái komoly élettapasztalatról tanúskodnak. Valójában nem is a témái különösek, hanem a könnyed elegancia, a mesterségbeli tudás az, amivel le tudja kötni az olvasó figyelmét. A *Didergés* és a *Rothadás* című kisprózái művészi eszközökkel megírt hiteles kordokumentumok.

Shrek Tímea történeteinek hősei elesett emberek: nyomorúságos körülmények között élő, árván maradt cigánygyerekek, lopásért, csecsemőjük eladásáért elítélt, börtönbe zárt szülők árvái, akiknek a cigányiskola nyújt(hat) kapaszkodót, tanítói jó példát, törődést. Írásainak szereplői között vannak öreg, lecsúszott emberek, alkoholisták, koldusok. Felnagyítva látjuk az élethelyzeteket, pedig az író távolságtartással szemléli az eseményeket. Olykor családtagjait is aláveti a viviszekciónak: „Nagyanyám velünk egy városban lakott. Nem szerette a családját, csak a macskáit és a palotapincsi kutyáját, aki a vén szipirtyó halála után hozzánk került. Gyűlöltük a kis dögöt, pont úgy, ahogyan a megboldogult nagymamám minket.” (82 *rubel*). „...Csikósrá csomagokkal csak az utazik, aki hosszabb időt szeretne a helyi gyógyintézetben (*iszákosmentő* – F. M.) eltölteni. A nő papírmappát húzott elő, tele dokumentumokkal. Orvosi kézírásnak látszott, ezért közelebb hajoltam, szinte a vállá fölött néztem a papírok közé. Éreztem rajta az erős szívcepp szagát, ismerem a trükköt, nagyanyám zugívó volt, olyankor, hogy ne érezzük rajta, azzal kente be magát. Mindig a szívbjaira fogta a szédelgéseket, az instabil járást és a zagyva beszédet is.” (11-482).

Döbbenetes az a természetes egyszerűség, amellyel a fiatal író bejárja a pokol bugyrait és helyzetjelentéssel szolgál korunk hátsó udvaráról. Azzal, hogy már-már szociográfiai alapossággal tárja fel a társadalom elgennyesedett sebeit, elvégezte a feladatát. A többi nem rajta múlik.

Rigó Béla írta egy helyen, hogy „A jelenlegi Parnasszus ormán az atomkor csillagállatai zabálják le a versekről az emberi arcukat, a szent hegy lábánál a szériaigény. Minek adja ki magát a költő, amikor senki se kíváncsi se rá, se az Emberre, továbbá univerzális, dalolható líra kell, amelyet mindenki kényelmesen ráhúzhat a lelkivilágára?!” Szeretném hangsúlyozni, hogy

Tóth Dominika azon kevesek egyike, akiket nem igazán érdekel, kíváncsi-e verseire a világ. Mint ahogy az énekesmadár sem törődik azzal, ki hallgatja üveghangját. A fiatal költő alkotásai kristálytisztan ragyogásukkal lepik meg az olvasót, belső melegség sugárzik a versekből, mondhatnám: „nem rontják el a rímek”, azért csobognak olyan természetesen, mint a hegyi folyók. Íme az egyik: „add nekem az arcod, / vagy legalább tegyél úgy, / mint aki szökőevente / egyszer csontjaimon / áthalad. gerincem félig / vízben, gyakorlom a fuldoklás / fokozatait. ahogy merülök, / kíválsz belőlem. mintha / ismernék, ketten süllyedünk.” (*Add nekem az arcod*). Szívesen idéznék még verseiből, mert szeretném, ha megjegyeznék a nevét: érdemes.

Most, hogy a seregszemle végére értünk, mégiscsak leírom a szivárványos hasonlatot: érzésem szerint Shrek Tímea vörös, Lőrincz P. Gabriella narancssárga, Kertész Dávid sárga, Kopriva Nikolett zöld, Marcsák Gergely kékeszöld, Csornyij Dávid kék, Tóth Dominika ibolyalila színben váltanak ki érzelmeket az olvasóból.

Befejezésül néhány gondolat. A fiatal kárpátjai szerzőkről elmondhatjuk: érzékenyek a kisebbségi lét sorskérdéseire, de nem regionálisan, hanem egységes nemzetben gondolkodnak. Nem törekednek arra, hogy a kisebbségiség egzotikumával operáljanak, nem kívánják zavarba ejteni az olvasót holmi „üveggyöngyökért” cserébe. Elvárják, hogy azonos mércével, nem pozitív diszkriminációval bánják velük a mindenkori magyar író-társadalom. Európai történelemszemlélettel bírnak, ami egyrészt koruknál fogva el is várható, a világra való kitekintés lehetőségéből kifolyólag pedig adott és természetes állapot. A közigazgatási határ már nem jelent számukra szellemi határt, mint ahogy az egy-két emberöltővel ezelőtt még nagyon nyomasztóan hatott az előző írónemzedékekre. Már nem kell a sorok közé rejteniük mondanivalójuk lényegét: megtehetik, hogy alapos tudással felvértezve véleményt formáljanak mindenről, ami fáj és gátol, ami hátráltat és visszahúz. Meg is teszik. Mindannyian a maguk eszközeivel és tehetségük mértékében. Az Előretolt Helyőrség Íróakadémia ösztöndíjasaiként sokféle impulzus érte őket, és ez meg is látszik alkotásaikon. Öröm látni, hogyan kísérleteznek formával és tartalommal. Bízunk benne, hogy „túl a formán” szeretettel és kíváncsian várja műveiket az olvasó.